

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

Κεφάλαιο δεύτερο

Η περίοδος της ελπίδας και η αναζήτηση της τάξης στην εποχή και το έργο του Αλέκου Δούκα

Ο Αλέκος Δούκας στην Αυστραλία

Για να κατανοήσουμε σε τι χώρο εισέρχεται ο Δούκας που γοητεύεται διπλά από την οργανωμένη κοινωνία και το λαϊκό πολιτισμό, πρέπει να έχουμε υπόψη μας πως η εξιδανίκευση του εργάτη της υπαίθρου, ήταν ένα φαινόμενο που ήρθε από την Ευρώπη στα τέλη του 19ου αιώνα. Τότε που ο φιλελευθερισμός αφομοίωνε στοιχεία δημοκρατικού σοσιαλισμού και τα εργατικά κινήματα δυνάμωναν, ανθρωπιστές και σοσιαλιστές τόνιζαν την υπομονετική και καρτερική ζωή των χωρικών, υμνώντας την εικόνα του «ευγενή εργάτη της υπαίθρου». Η εξιδανικευμένη εικόνα του εργάτη της υπαίθρου, προβλήθηκε και διαφυλάχτηκε στην τέχνη ρομαντικών συγγραφέων και ζωγράφων. Όμως σε «νέες χώρες» όπως η Αυστραλία, όπου η κοινωνία χτίστηκε από την κλοπή της γης από τους ιθαγενείς, οι ποιητές που ζούσαν βασικά στις πόλεις, μυθοποίησαν τους διάφορους τύπους της υπαίθρου και των βουνών και πρόβαλαν την ζωή τους ως ηρωική και γεμάτη κινδύνους. Τους «βάφτιζαν» μάλιστα “Noble Frontiersmen”, «Ευγενείς Εμπροσθοφυλάκες», και έφτασαν να τους αντιπαραθέσουν με τους «ποταπούς και άθλιους ιθαγενείς!» Ο “Frontierman,” στη φαντασία των κατοίκων των πόλεων –που δεν νοιάζονταν για τους ιθαγενείς– είχε μόνο θετικά χαρακτηριστικά: ανεξαρτησία και εξισωτική συλλογικότητα, τα οποία αποκρυσταλλώθηκαν σ’ αυτό που ονόμασαν Mateship (συναδελφισμός, συντροφικότητα). “They call no biped lord or sir / and raise their hat to no man”. (Δεν προσφωνούν, λόρδο ή σερ, κανένα δίποδο/ ούτε χαιρετούν βγάζοντας το καπέλο τους σε άνθρωπο), θα γράψει ο εθνικός ποιητής της Αυστραλίας, Henry Lawson. Ο αυστραλιανός λαϊκός εθνικισμός στηρίχθηκε αρχικά στην προβολή μίας τέτοιας ταυτότητας ανεξαρτησίας, και στην εξιδανίκευση των ανθρώπων που τους επιτράπηκε να κάνουν τη βρώμικη δουλειά του

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

Η αστική κοινωνία και η ανάπτυξη της οικονομίας που συντελέστηκε από τα τέλη του 19ου αιώνα στην Αυστραλία, είχε τις βάσεις της σ’ αυτό καθαυτό το ξεκαθάρισμα της γης με τον διωγμό των ιθαγενών από τους λευκούς ανθρώπους των βουνών.

Ο Αυστραλός συγγραφέας Steele Rudd

αποικιακού κατεστημένου, να διώχνουν και να δολοφονούν τον ιθαγενή με σκοπό να ξεχερωθεί η γη από τα δάση και να μετατραπεί σε βοσκοτόπια για εκατομμύρια πρόβατα, προς εξυπηρέτηση των αναγκών της βρετανικής εριουργίας. Η αστική κοινωνία και η ανάπτυξη της οικονομίας που συντελέστηκε από τα τέλη του 19ου αιώνα στην Αυστραλία, είχε τις βάσεις της σ’ αυτό καθαυτό το ξεκαθάρισμα της γης με τον διωγμό των ιθαγενών από τους λευκούς ανθρώπους των βουνών. Άλλωστε κάτι παρόμοιο συνέβη και στην Αμερική, με την ηρωοποίηση και εξιδανίκευση ληστών, όπως αυτή του μυθιστορηματικού ήρωα Natty Bumppo, του James Fenimore Cooper. Την επικίνδυνη και περιπετειώδη ζωή των «Εμπροσθοφυλάκων», την εξωράισαν και τραγούδησαν στις μπαλάντες τους, ποιητές όπως ο Adam Lindsay Gordon και την ζωγράρισαν καλλιτέχνες όπως ο Joseph Lycett, ο Augustus Earle και ο Samuel Thomas Gill. Ο αυστραλιανός λαϊκός εθνικισμός που αναπτύχθηκε τότε, είχε να κάμει με δύο μέτωπα. Το ένα ήταν άμεσα συνδεδεμένο με την εξόντωση των ιθαγενών. Το δεύτερο συνίστατο από το βρετανικό διοικητικό κατεστημένο και τη νέο- ανερχόμενη αστική τάξη των καταπατιτών και των εμπόρων, οι οποίοι ενώ χρησιμοποιούσαν την λευκή εργατική τάξη, γίνονται ταυτόχρονα αδυσώπητοι προς αυτή, προκειμένου να αυξήσουν τον πλούτο τους. Η διμέτωπη αυτή κατάσταση εκφράστηκε από αρκετούς συγγραφείς, οι οποίοι άρχισαν να προβάλλουν τη λαϊκή δυσάρεσκεια προς το κατεστημένο λέγοντας λίγο-πολύ πως εμείς ξεκαθάρισαμε τη γη από τους ιθα-

γενείς για να ζήσουμε καλύτερα, κι αντί γι’ αυτό μεταβληθήκαμε σε παρίες του συστήματος.

Συγγραφείς όπως ο Steele Rudd με το μυθιστόρημά On our Selection (1899), έθεσε το ερώτημα ξανά και ξανά κατά πόσο ο λευκός εργάτης ενθαρρύνθηκε να υποτάξει και να ξεκαθαρίσει τη γη για να καταντήσει να ζει τελικά, σαν χαμάλης! Ο Edward Dyson με το έργο Fact’ ry Ands (1906), εκδήλωσε έντονη αποστροφή προς το εργασιακό καθεστώς των εργοστασίων, εναντιούμενος στη μίζερη και θλιβερή ζωή του εργατόκοσμου, που αναγκάστηκε να ζει στριμωγμένος σε θλιβερές συνοικίες. Ο Price Waring με τις ιστορίες του για το καθεστώς των κατάδικων, υπενθύμισε τις ωμότητες και την καταπίεση, στοιχεία με τα οποία πλάστηκε η αυστραλιανή κοινωνία. Τέτοιοι συγγραφείς που στην πλειοψηφία τους προέρχονταν από την εργατική τάξη, συνεισέφεραν στο να δημιουργηθεί στην Αυστραλία –παράλληλα με τη μυθοποίηση των ανθρώπων της υπαίθρου και των βουνών– και η παράδοση της κοινωνικής λογοτεχνίας. Η δύναμη της τέχνης αυτών των συγγραφέων, πήγαζε από το γεγονός ότι έγραφαν πολύ προσωπικά για καταστάσεις που έζησαν και βίωσαν οι ίδιοι. Ζώντας εν τω μεταξύ σε μία εποχή όπου οι κοινωνικές αδικίες ήταν ωμές και απροκάλυπτες, μετέφεραν ωμή επίσης την εμπειρία τους, χωρίς την ικανότητα να παρουσιάσουν ανάγλυφα τους μυθιστορηματικούς χαρακτήρες και να τους εξελίξουν μέσα από την πλοκή του μυθιστορήματος. Συσσώρευαν μαρτυρίες επί μαρτυριών, δίχως την αναγκαία οικονομία των μέσων, και χωρίς προπαντός την κατάλληλη εκ μέρους τους γλωσσική αρτιότητα. Ολόκληρη η αυστραλιανή λογοτεχνία στηρίχθηκε σε τρία λογοτεχνικά είδη:

α) του έπους, όπου έχουμε μια χρονική αντίληψη και εκδίπλωση των θεμάτων, β) της περιπέτειας, όπου η δράση ξετυλίγεται χωρικά, και γ) της μαρτυρίας, η οποία εκπροσωπεί ένα είδος αληθοφάνειας.

Αυτοί οι τρεις λογοτεχνικοί τύποι σε μια άπειρη γκάμα, προσφέρθηκαν για μια αβαθή περιγραφή των περιπετειών της ζωής των ανθρώπων. Παράλληλα με τη λογοτεχνία της διαμαρτυρίας στο γύρισμα του αιώνα, είχαμε και την αρχική απομάκρυνση από τον ακαδημαϊσμό. Ζωγράφοι όπως ο Frederick McCubbin, Tom Roberts, Arthur Streeton, κ.α., έφεραν για πρώτη φορά στην Αυστραλία τον παρισινό ιμπρεσιονισμό, επέβαλαν μια αυστραλιανή αστική και υπαιθριστική θεματολογία, η οποία όμως κατέληξε στη συνέχεια, σε έναν γλυκερό κλασικιστικό νατουραλισμό.

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή